

Projectplan

Boerderij als het Levend Erfgoed van Staphorst

BLES

Aanleiding

De gemeente Staphorst en daarbinnen vooral Staphorst zelf en Rouveen hebben een unieke identiteit. Die komt tot uiting in de langgerekte Saksische boerderij, de linten, de verkaveling maar ook in niet fysieke aspecten zoals kleur, decoratie, klederdracht en de waardepatronen van de bewoners. Dat alles heeft te maken met een bijzondere ontwikkelings-/ontginningsgeschiedenis.

In de bijlage een beschrijving van de bijzondere kwaliteiten van de Staphorster boerderij zoals die het beeld van de Streek bepaalt.

Veel van dat bijzondere voorkomen staat op het punt in waarde in te boeten. Dat heeft meer dan elders grote gevolgen voor de ruimtelijke kwaliteit.

Veel organisaties zijn betrokken bij het behoud en waarderen van het Staphorster eigene. Soms samen maar meestal afzonderlijk. Denk aan Museum Staphorst, klederdracht, stipwerk, historische vereniging, Heemschut, ondernemersvereniging, sport en business.

Samenwerking is nodig om een helder verhaal te hebben en te houden. Zeker nu de behoefte aan het toeristisch 'verkopen' van Staphorst groter wordt zoals de Regio Deal laat zien, moet duidelijk zijn in hoeverre dat unieke beschikbaar is voor de bezoekers.

Samenwerking is ook nodig om tot arrangementen en routes te komen. Die brengen verbanden aan tussen het typische Staphorst; alle uiterlijkheden zoals het verhaal van het landschap en haar ontwikkeling, de natuur en archeologie, de buitengebieden zoals de Olde Maten met de vroegere en huidige natuurontwikkeling en de Veldschuur, de Hoidelta en Zwartewaterklooster. Bovendien past een bezoek aan Museum Staphorst en eventuele andere boerderijen met stegen. Van dat alles is het rietgedekte dak een onderdeel.

Omschrijving (Staphorster) boerderij

Een boerderij is een compositie van woonhuis, veestal en opslag van hooi en graan. De objecten zoals hooiberg/hooischoor, hooimijten, wagenloods, varkensschuur, kippenhok, zandhok en mestvaalten maken de compositie compleet.

Samen vormen al die gebouwen en andere onderdelen een erf en een erfomgeving. In Staphorst hebben we het dan over de steeg waarin de boerderijen achter elkaar liggen.

De boerderij is verder een sociale eenheid waar tot de jaren 60 - en enkele nog tot later - actief geboerd werd. Wonen, werken en leven in Staphorst/Rouveen is meer dan elders voor een belangrijk deel bepaald door gewoontes en gebruiken. Het geloof speelt daarbij van oudsher een grote rol.

Als we het hebben over de waardering van het agrarische erfgoed dan gaat het dus hier evengoed over de boerderij als over het erf en haar omgeving en de maatschappelijke omgeving.

Bij dat alles moeten we behouden wat waardevol is maar dat kunnen we alleen doen door daarbij oog te hebben voor wat zich ontwikkelt: behoud en ontwikkeling gaan hand in hand.

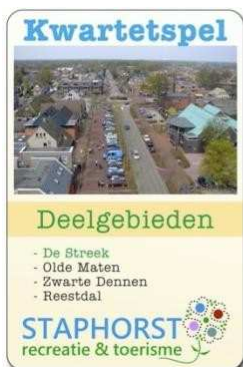
De Staphorster cultuur is te kenschetsen als traditioneel en tegelijk dynamisch. Dat uit zich op allerlei terreinen. Hang naar het oude en open staan voor innovatie en ontwikkeling gaan hier hand in hand. Op deze manier is onze samenleving geworden zoals ze is. Het is waardevol om naar de toekomst toe beide elementen te respecteren en te stimuleren; behoud en ontwikkeling. (uit 'Op waarde geschat'; cultuurbeleid gemeente Staphorst 2014-2017)



Dit plan richt zich op de boerderijen in de Streek. Dat is de Gemeenteweg-Rijksweg die door de lintdorpen Rouveen/Staphorst loopt vanaf de Lichtmis tot Halfweg. De lengte van het lint is +/-13 km en heeft veel karakteristieke kenmerken. De boerderijen zijn in de stegen, aan de kop van de slagen, achter elkaar geplaatst. De stegen met boerderijen liggen aan weerskanten van de Streek. Door de centra van Rouveen en Staphorst wordt dat patroon doorbroken.

BLES als onderdeel van de T&R ambities van Staphorst

De streek vormt een van de vier deelgebieden die onderscheiden worden in de toeristische ontwikkeling van Staphorst.



Ieder deelgebied heeft een eigen gebiedsopgave die afgeleid is van de vier D's: DNA, Decor, Duiding en Dynamiek.

Voor de streek zouden die de begrippen als volgt ingevuld moeten worden:

- DNA. Het DNA van de Streek is haar USP (unique selling point). Het DNA bestaat uit de boerderijen, met de erven, in de steeg en, zoals hiervoor beschreven, de geschreven en ongeschreven gewoontes van de bewoners en de gemeenschap.
- Decor: er bestaan nauwelijks een eenduidiger decor dan dat van de Streek zeker buiten de beide kernen. Maar juist die uitgesprokenheid maakt dat het geheel kwetsbaar is: het verdwijnen van de rieten daken, een andere kleurstelling, de verharding van de stegen, het verandert het unieke plaatje. Dat wil niet zeggen dat alles museaal bewaard moet worden want de nieuwe eisen (duurzaamheid, energie, toegankelijkheid) moet ook ingepast kunnen worden. Dat moet dan wel uiterst zorgvuldig gebeuren.
- Duiding: De Gemeente-/Rijksweg levert de vanzelfsprekende routing door het gebied met 'uitstapjes' in de stegen en naar enkele bijzondere punten (bv museum, klokkenstoel).
- Dynamiek: De streek kent een dynamiek die misschien adequaat is voor de eigen bevolking maar voor toeristen en bezoekers is er weinig 'reuring'. Waarschijnlijk is het een van de kenmerken van het DNA. Om mee te doen in het toeristische geheel is een investering in de gastvrijheid noodzakelijk

Doelstelling en activiteiten BLES

De unieke kenmerken van de Streek versterken door aandacht voor het behoud en de ontwikkeling van het agrarische erfgoed met als kern de Staphorster boerderij om het gebied een cruciale rol te laten spelen in de ambitie van Staphorst als een cultuur-historisch "waar je niet doorheen rijdt maar waarin je neerstrijkt".

Dat alles gebeurt in een tijd waarin

1. Duurzaamheid voorop staat: dat wil zeggen energieneutraliteit, opvang water, goed materiaalgebruik
2. Toerisme haar keerzijde heeft laten zien. Beleving kan in onze opvatting ook vertaald worden in bezieling.
3. Bewoners en ondernemers zelf aan zet zijn en de overheid de bewoners stimuleert en faciliteert.


Activiteiten en kosten

BLES zet in op drie deelactiviteiten:

1. werken aan de boerderij
motto: behoud en ontwikkeling
2. werken op het erf en in de steeg
motto: groen, energie en water
3. gasten ontvangen, het verhaal van de Streek vertellen
motto: de bewoners zijn de ambassadeurs

thema	onderdelen	omschrijving	kosten
1. werken aan de boerderij	klein spul: zandhok, kleur/verf, afscheiding	centrale inkoop, advies, 'wedstrijd', nieuwe ontwerpen	10.000
	groter spul: rieten dak	ondersteunen met 10-25%	30.000
	grootste spul: restauratie en herstel	initiatieven opsporen, meedoen;	5.000
2. werken op het erf en in de steeg	groen; ontharden	ontwikkelen van een Bosjes an de Diek2	20.000
	energie	ondersteunen gezamenlijke initiatieven	5.000
3. gasten ontvangen & het verhaal	routes en gastvrijheid	inrichten rustpunten	10.000
	het verhaal vertellen	het verhaal laten vertellen door bewoners en digitale middelen	20.000
projectleiding			15.000
Totaal			115.000

Financiering

via 'Leefbaar Platteland' prov. Overijssel en 

Bijlage

Kernmerken van de Streek Staphorst Rouveen

Wanneer we denken aan de streek dan gaat het over de lintdorpen Rouveen/Staphorst vanaf de Lichtmis tot Halfweg. Het lint is zo'n 13 km en heeft veel karakteristieke kenmerken.

De structuur van het landschap bestaat uit smalle stroken het zogenaamde slagenlandschap.

Ligging voor boerderijen:

De boerderij ligt met de nok haaks en met de voorgevel op het lint gesitueerd (zoals zeugende biggen bij de zeug). De kavels zijn smal en de boerderijen hebben het type van Saksische hallen huis. Kern van de boerderijen zijn de gebinten op poeren in oudere tijden gebinten grote keien.



Voorgevel:

De gevel is niet symmetrisch omdat voor de komst van de melkfabrieken (voor 1900) vrijwel alle boerderijen aan de noordzijde (meest koele ruimte) een kelderruimte hadden.

Tevens zijn bij de kelderruimte twee kleine ramen voor de ventilatie. Het metselwerk is steens muur met kruisverband, de voegen zijn snijvoegen of knipvoeg. Boven deuren en ramen heeft het metselwerk de vorm van hanenkammen. Het metselwerk bij de dakoploop links en rechts heeft de vorm van beitels ook wel boerenvlechtwerk genoemd. De onderzijde van de gevel is vaak voorzien van een trasraam of cementraam.



De gevel heeft meestal twee grote ramen en links en rechts twee kleine ramen. In de bovengevel waren oorspronkelijk twee kleine ramen de zogenaamde graan luikjes, deze ramen waren voor de ventilatie van de haver op voorzolder. Na de WOII zijn bij vele gevels deze raampjes vergroot in verband met de realisatie van slaapkamers. De voordeur is meestal aan de noordzijde en boven de deur is het raam gesierd met een levensboom.



De grote ramen zijn voorzien met twee luiken de kleine ramen hebben een luik.

Er zijn meestal twee muurankers in de gevel die vast zitten aan de draagplaat. Het achterste gedeelte van huis is meestal van hout opgetrokken.

Het sleutelgat bij de voordeur is voorzien van messing plaatmateriaal in de vorm van een hartje.

Zijgevel:

Deze gevels zijn voorzien van deuren en ramen in een repeterend karakter (deur, raam, deur, ...). De grootste deuren zijn de baanderdeuren met een loopdeur en een schuifraam. Bij de voorste baanderdeur heeft de loopdeur aan de bovenkant een ronding. Dit is voor het naar binnen en naar buiten brengen van het paard. De paardenstal was dichtbij de baanderdeur. De achterste baanderdeur is meestal niet voorzien van een loopdeur.



De hoogte van de baander is noodzakelijk omdat de boerenwagens hoog op de wielen stonden en het hooi en graan boven op de bak geladen werden. De hoogte van de baander werd gerealiseerd door deze terug te plaatsen in de gevel en ter plaatse van de deur werd het dag opgehoogd.



Een kleinere deur is de mestdeur (meideur), meestal eveneens voorzien van een schuifraam. Deze deur was de toegang voor het mestpad achter het vee.

De rest van de gevel werd opgevuld met kleine deuren en ramen.

De ramen zijn van het type halve maan en de zogenaamde varkensramen.

Sommige gevels hebben een soort voerbak die gevuld kan worden aan de buitenkant en die de varkens van binnenuit leegvreten.



Het rieten dak:

Het dak van de gehele boerderij is voorzien van riet, meestal zonder dakkapellen. In verband met de veranderde woonfuncties zijn er bij vele boerderijen dakramen. De meeste hebben aan de voorkant een wolfsend, sommigen hebben dat eveneens aan de achterzijde. De nok is voorzien van een rol van riet en aan voorzijde en achterzijde is een vruchtbaarheid punt.

De afdichting van het riet aan zijgevels en onder het wolfsend is eveneens met een rol of met een knelschroot. De schoorsteen is van hout, heeft soms een blauwe kleur (onheilwerend) en is voorzien van een houten dakje. Bij een aantal boerderijen is boven in de achtergevel een uilenbord aangebracht



Kleuren

De boerderijen tekenen zich door de kleuren. Er zijn drie kleuren die veel worden toegepast, groen (vruchtbaarheid), wit (reinheid) en blauw (onheilwerend). Een enkele keer zie je rode kleur voor een schoorsteen of binnenkant van een deur.

Het melkrek is meestal blauw en witte randen en voorzien van *zonneraden* afbeeldingen.



Het erf:

Aan de voorkant en zowel aan achterkant heeft men fruitbomen voor alle seizoenen. Tevens heeft men aan de slootkant meestal notenbomen. De erven zijn voor een klein deel bestraat met gebakken steen. Bij de voordeur en baanderdeur heeft men bestrating die nodig is voor inloop.

De afscheiding met de diek is vaak met palen en met twee of drie planken, hiermee voorkant men dat het loslopend vee mogen niet in de voortuin kan komen.



De Steeg:

De stegen zijn de toegang naar de boerderijen. Elke achterliggen eigenaar van de boerderij heeft het recht van overpad bij de voorliggende buurman. De boerderijen staan niet op gelijke afstand van steeg.
Elke boerderij heeft een uitzicht naar de Oude Rijksweg/Gemeenteweg.

Omdat de stegen niet aangemerkt zijn als een openbare weg, staan de brievenbussen aan de ingang van dichtbij aan de diek.

Klederdracht:

Tot heden zijn er nog ongeveer 500 vrouwen in klederdracht waarvan de jongste in klederdracht de leeftijd heeft van tegen de 50 jaar. Bij mannen is na WOII de klederdracht snel afgenomen. Heden zijn er geen mannen te zien in klederdracht.

